

Реформування вищої освіти в умовах становлення економіки знань

Важливим напрямом забезпечення сталого економічного зростання України на основі становлення економіки знань є реформування системи освіти та професійної підготовки кадрів. Прискорювачем цього процесу стало прийняття Закону України «Про освіту», внесення змін і доповнень до чинного Закону України «Про вищу освіту». Продовженням реформуванням зазначеної системи повинне бути очікуване прийняття нового Закону України «Про професійну освіту» та інших законодавчих і нормативних актів. Між тим соціальні партнери приділяють ще недостатню увагу проблемам реформування системи освіти. Особливо це стосується вищої освіти.

На теперішній час адаптація вищої та післядипломної освіти до вимог економіки знань, нагальної потреби прискорення інноваційного розвитку країни проходить досить складно. До основних проблем вищої освіти належать недостатня відповідність якості наданих освітніх послуг запитам суспільства, роботодавців і конкретної особистості, що знаходить своє відображення в посиленні дисбалансу між потребами ринку праці та ринку освітніх послуг.

Зазначені складнощі обумовлені в значною мірою тривалою економічною кризою в Україні у 1990—1999 рр., глибоким спадом обсягів виробництва в 2009 р., економічною кризою 2014—2015 рр., неналежним бюджетним фінансуванням вищої освіти, науки та соціально-культурної сфери, вибором випускниками шкіл та їхніми батьками «модних» кон'юктурних професій на ринку освітніх послуг, які не користуються попитом на ринку праці, а також недостатньою зацікавленістю роботодавців у здійсненні якісної підготовки кадрів у закладах вищої освіти.

Досить суперечлива картина спостерігається у сфері підготовки фахівців з вищою освітою за рівнями акредитації. Наприклад, випуск фахівців у вищих навчальних закладах I і II рівнів акредитації в Україні за останні 30 років

скоротився більш, ніж у 3 рази. Цей процес продовжується і в теперішній час. Водночас мало місце суттєве збільшення обсягів підготовки спеціалістів і магістрів у вишах III—IV рівнів акредитації до 2011р. Починаючи з цього року спостерігається стійка тенденція до зменшення випуску студентів вишів III—IV рівнів акредитації, особливо на вечірніх і заочних формах навчання.

Зменшення обсягів випуску студентів вишів на вечірніх і заочних формах навчання необхідно розглядати як позитивне явище, оскільки для цих форм навчання здебільше характерна низька якість підготовки фахівців з вищою освітою, що не відповідає сучасним вимогам економіки знань. Однак вища освіта відчуває на собі все сильніше нові виклики та загрози, пов'язані з кризовою демографічною ситуацією в Україні, посиленням конкуренції на світовому ринку освітніх послуг та ін. Вони зумовляють подальше зменшення кількості випускників загальних середніх шкіл, можуть посилити їх відтік на навчання до вищих закладів освіти країн з розвинутою ринковою економікою.

Наявність негативних тенденцій у сфері функціонування системи освіти, зокрема вищої, обумовлюють актуальність реформування цієї системи, суттєвого збільшення витрат коштів на формування людських ресурсів з метою підвищення їх якості та забезпечення на цій основі конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Важливим кроком на цьому шляху стало прийняття Закону України «Про освіту» у 2017 році. Цим Законом встановлено, що держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не менше 7 % валового внутрішнього продукту [1, с.17].

Недостатнє фінансування функціонування вищих навчальних закладів в Україні негативно позначається на рівні їх навчально-матеріальної бази, впровадженні активних інноваційних методів навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, забезпеченості кваліфікованими науково-педагогічними працівниками і якості підготовки фахівців з вищою освітою. Це стримує становлення економіки знань в країні, уповільнює обсяги та темпи впровадження інновацій у ключових видах економічної діяльності.

Відповідно до чинного законодавства, фінансування вищих навчальних закладів державної власності здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів центральних органів виконавчої влади, яким підпорядковано виші, відповідно до державного замовлення на підготовку кадрів. Діяльність навчальних закладів, що фінансуються за рахунок державного бюджету, може проводитись із залученням додаткових джерел фінансування, з-поміж яких важливу роль мають відігравати кошти, отримані від реалізації наукових розробок. Залучені позабюджетні кошти спрямовуються на виконання статутної діяльності вишу.

З метою покращення стану фінансування закладам вищої освіти дозволено відповідно до свого статусу надавати громадянам та юридичним особам платні послуги у сфері освіти й пов'язаних з нею інших сферах діяльності, якщо це не заважає його основній діяльності. Види, умови та обсяги надання платних послуг державним навчальним закладом підлягають ліцензуванню й контролю. Але можливості збільшення обсягів фінансування за рахунок надання громадянам платних послуг обмежені зараз низькою платоспроможністю населення України, посиленням конкуренції на світовому ринку освітніх послуг.

Збільшення обсягів фінансування закладів вищої освіти за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів має сприяти не тільки оновленню навчально-методичного забезпечення навчального процесу і матеріально-технічної бази навчальних закладів, а й покращенню наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, притоку молоді на посади науково-педагогічних працівників.

Однак досить низький рівень заробітної плати науково-педагогічних працівників вишів, стипендій аспірантів негативно впливає на престиж і привабливість професій науково-педагогічних працівників, підготовку наукових кадрів. За даними Державної служби статистики в Україні у 2016 році порівняно з 2010 роком прийом в аспірантуру зменшився на 36 %. З випущених у 2016 році аспірантів лише 25,5 % захистили дисертації [2, с.4]. При цьому з

багатьох наукових спеціальностей при прийомі в аспірантуру практично відсутній конкурс, спостерігається високий відсів аспірантів під час навчання.

Гальмування притоку талановитої молоді на посади науково-педагогічних працівників, можливий відтік її до країн з розвиненою ринковою економікою негативно впливає на якість підготовки фахівців з вищою освітою, знижує конкурентоспроможність вітчизняних закладів вищої освіти на світовому ринку освітніх послуг, гальмує процес становлення економіки знань і таким чином заважає прискоренню темпів економічного зростання України. Тому збільшення обсягів фінансування закладів вищої освіти за рахунок різних джерел фінансування сприятиме формуванню нової економіки, яка буде здатна належним чином реагувати на глобальні виклики та загрози.

Література

1. Верховна Рада України (2017), Закон України «Про освіту», Голос України. — 2017. — №№ 178-179. — С. 10-22.
2. Статистичний бюлетень «Підготовка наукових кадрів». Архів. 2016 рік. / Державна служба статистики України. — К., 2017. — 42 с.

УДК 331.101.3:331.101.24/316.346.2

Цимбалюк С.О.

д-р. екон. наук, професор,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

Гендерні аспекти професійної самореалізації в академічному середовищі в умовах євроінтеграції

З огляду на євроінтеграційні прагнення Україна взяла на себе зобов'язання дотримуватися основних цінностей і стандартів ЄС. Однією з європейських цінностей, визначених Лісабонським договором (Treaty of Lisbon), є заборона будь-якої дискримінації та забезпечення рівності між чоловіками і жінками. З-поміж цілей Стратегії сталого розвитку до 2030 року